

Makale Künyesi / Citation: Fırat, M. (2023). Phokaia'da Bulunan Roma Dönemi Amphoraları Üzerine Genel Bir Değerlendirme, SRMKA 5, 76-103.

PHOKAIA'DA BULUNAN ROMA DÖNEMİ AMPHORALARI ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

A GENERAL EVALUATION OF THE ROMAN AMPHORAE FOUND AT PHOKAIA

Murat FIRAT*

Özet

Phokaia'daki kazılar sırasında birçok alanda (Tiyatro, Mozaikler Alanı, modern kent alt yapı kazı sahaları vb.) seramik üretim alanları ve depozitleriyle karşılaşılır. Bu alanlarda gerçekleştirilen çalışmalarda yoğun miktarda ve farklı tiplerde amphoralar da ele geçer. Phokaia buluntularının gelişimini ve dağılımı anlamak amacıyla hazırlanan bu çalışmada öncelikle bahsi geçen sektörler kısaca tanıtılacaktır. Ardından, Roma Dönemi'ne ait amphoraların ele geçtiği bu sektörlerle yönelik şu ana kadar gerçekleştirilen incelemeler sırasında tespit edilen 127 adet amphoradan yola çıkarak, kronolojik ve tipolojik bir ön değerlendirme gerçekleştirilecektir. Bu bağlamda şu ana kadarki incelemelerde toplam 10 tip (Local Aegean 1, Beltran 1, Dressel 2-4 Italian, Dressel 24 Similis, Agora M 125, Kapitän 2, LRA 1, LRA 2, LRA 3, LRA 4) belirlenmiştir. Bu amphoralar genel olarak MÖ 1. - MS 5. yüzyıl aralığına tarihlendirilir. Oransal dağılımları da gerçekleştirilen bu amphoralar arasında, baskın biçimde LRA3 grubu örnekleri öne çıkar. İlk veriler doğrultusunda %38'lik bir orana sahiptirler (Fig. 6). Sayısal manada ikinci büyük grup ise %12'lik bir oran ile Dressel 24 Similis'tir. Geriye kalan %50'lik oranda diğer 8 tip örnekleri yer alır; ancak belirtmek gerekir ki, Local Aegean 1 ve Kapitän 2 baskın tipler olarak dikkat çeker. Bu 4 tip dışında kalan 6 farklı amphora tipine ait örnekler ise çok az sayıda ele geçmişlerdir. Yine bu amphoralardan ve dağılımdan hareketle kentin etkileşim sahası da irdelenir. Phokaia'nın, Ege merkez olmak üzere Akdeniz ticarinde de aktif olduğu sonucuna ulaşılır.

Anahtar Kelime: Phokaia, Roma Dönemi, Amphora, Üretim, Ticaret

Abstract

During the excavations carried out in Phocaea, ceramic production areas and deposits are encountered in many different sectors (Theatre, Mosaics Area, modern city infrastructure excavations, etc.). In the studies carried out in these areas, amphorae of different types and in large quantities were found. In this study, which was studied in order to understand the development and distribution of Phocaeian finds, first of all, the mentioned sectors will be briefly introduced. Then, a chronological and typological preliminary evaluation will be made based on the 127 amphorae found during the studies

* Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Isparta, TÜRKİYE,
E-Posta: muratfirat@sdu.edu.tr, Orcid ID: [0000-0002-5747-0869](https://orcid.org/0000-0002-5747-0869)

carried out so far for these sectors where amphorae belonging to the Roman Period were found. In this context, a total of 10 types (Local Aegean 1, Beltran 1, Dressel 2-4 Italian, Dressel 24 Similis, Agora M 125, Kapitän 2, LRA 1, LRA 2, LRA 3, LRA 4) have been identified in the study so far. These amphorae are generally dated between 1st BC - 5th. AD. Among these amphorae whose percent distribution were also performed, the samples of the LRA3 group come to the fore. According to the first data, they have a rate of 38%. The second largest group in numerical terms is Dressel 24 Similis with a rate of 12%. The remaining 50% are examples of other 8 types; however, it should be noted that Local Aegean 1 and Kapitän 2 stand out as dominant types. Other than these 4 types, samples belonging to 6 different amphora types were found in very few numbers. Again, based on these amphorae and distribution, the interaction area of the city is also examined. It is concluded that Phocaea is also active in Mediterranean trade, especially in the Aegean center.

Keywords: Phocaea, Roman period, Amphorae, Production, Trade

Giriş

Phokaia, İzmir ili Foça ilçesinde modern yerleşimin altında kalan ve bölgede seramik üretimi yapan en önemli kentler arasındadır (Fig. 1). Kentte gerçekleştirilen kazı faaliyetleri sırasında birçok farklı sektörde (Tiyatro, Mozaikler Alanı, modern kent alt yapı kazı sahaları vb.) seramik üretim alanları ve depozitleriyle karşılaşılır¹. Bu alanlarda yoğun miktarda ve farklı tiplerde amphoralar da ele geçer. Bu grupların gelişimini ve dağılımı anlamak amacıyla hazırlanan bu çalışmada bahsi geçen sektörlerden konumuzu oluşturan Roma Dönemi'ne ait amphoraların ele geçtiği alanlar ana hatlarıyla tanıtılacak ve bu sektörlerle yönelik şu ana kadar gerçekleştirilen incelemeler sırasında tespit edinilen 126 adet amphoradan yola çıkarak, kronolojik ve tipolojik bir ön değerlendirme gerçekleştirilecektir². Bir yandan da malzeme çeşitliliğinden hareketle, kentin ticari ve kültürel olarak bağlantılı olduğu bölge ve yerleşimler anlaşılmasına çalışılacaktır.

Buluntu Alanları

Phokaia kentine yönelik kazı ve restorasyon çalışmaları özellikle Ömer ÖZYİĞİT başkanlığı döneminde (1989-2019 yılları arasında) yoğunluk kazanır. Kenti anlamaya yönelik kazı ve restorasyon faaliyetlerinin yanı sıra koruma amaçlı çalışmalar da farklı sektörlerde gerçekleştirilir. Kentin ortasındaki I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olan bir tepenin yapılaşmak amacıyla sit alanının yeniden değerlendirilmesi kapsamında İzmir Müze Müdürlüğü denetiminde Ömer ÖZYİĞİT başkanlığında yürütülen bu çalışma alanıdır ve sonradan kentin

¹ Kente yönelik arkeolojik kazılar ve buluntular hakkında geniş bilgi için bkz., Özyiğit 2022, 7-16; Özyiğit 2017a, 519-538; Özyiğit 2016, 585-602 Özyiğit 2015, 139-164; Özyiğit 2014, 81-99; Özyiğit 2013, 173-190; Özyiğit 1991, 127-154; Özyiğit 1993, 1-22; Özyiğit 1998, 763-794; Res. 1-22; Özyiğit 1999, 49-66; Özyiğit 2001, 1-14; Özyiğit 2006, 73-88, Özyiğit 2007, 341-354; Özyiğit 2008, 489- 512; Özyiğit 2009, 387-410; Özyiğit 2010, 65-87; Özyiğit 2011, 385-404.

² Bu çalışma 2018 yılında başlanan ve günümüze kadar maalesef aralıklarla devam edilebilen *Phokaia Roma Dönemi Amphoraları* içerikli geniş bir projenin kısa bir ön değerlendirmesi olarak hazırlanmıştır.

tiyatrosunun da tespit edildiği geniş bir sahayı kapsar³ (Fig. 1). Sahada yürütülen kazılarda tiyatronun kuzeydeki *analemma* duvarı ile *cavea*dan birkaç oturma sırası açığa çıkartılır. Tiyatro'da, oturma basamaklarının altında bulunan bir Phokaia sikkesi, dolgusu içerisinde gelen seramik buluntular ile *analemma* duvarının yapım tekniği ve oturma basamaklarının profili de dikkate alınarak MÖ 340-330 yıllarına tarihlendirilir⁴.

Roma Dönemi'ne ait amphoraların ele geçtiği diğer bir buluntu sahası, Foça ilçesinin sınırlarında kalan Fevzipaşa Mahallesi 175. ve 189. Sokakları arasında yer alır (Fig. 1). Mozaikler Alanı olarak adlandırılan, yaklaşık 120 m²lik sahayı kapsayan sektörde yürütülen çalışmalar sonucunda, geniş bir zaman dilimine tarihlendirilen (Erken Arkaik Dönem'den itibaren başlayan ve Roma Dönemi sonuna kadar devam eden) yerleşim katmanları gözlemlenir⁵. Kazılar sırasında tespit edilen konutlar içerisinde, oldukça zarif, geometrik ve bitkisel motifler ile hayvan figürlerini içeren taban mozaikleri ile de karşılaşılır⁶. Roma dönemi konutların yer aldığı bu alanda gerçekleştirilen çalışmalarda Roma Dönemi'ne ait diğer eserlerle birlikte, 12 adet amphora parçası da bulunmuştur. Bu parçalardan 10 tanesi profillerinden hareketle kolaylıkla tanımlanabilir. Parçalar arasında yer alan ve değerlendirmeye katılan iki adet kulpun ise, ilerde değinileceği üzere diğer bazı örneklerle uyumlu oldukları (kil, renk, tip vb.) gözlemlenir.

Kazı deposunda Foça ilçesi Atatürk Mahallesi, 8 Pafta, 13 Ada, 121 Parselde yer alan, A3 nitelikli arazi çalışmaları sonucunda farklı tiplerde 27 adet amphora bulunur (Fig. 1). 2001 yılı içerisinde çalışılan bu parseldeki sondajlarda, deniz seviyesinin altında (-80 ile -127 cm), yanık bir toprak tabakası içerisinde Roma Dönemi seramik çöplüğü tespit edilmiştir⁷. Söz konusu kazılar, antik kentin güneyindeki büyük limanın yakınlarında yer alan bu alanın, Roma İmparatorluk Döneminde ihracata yönelik seramik üretiminin olduğu bir atölye bölgesinin olduğunu göstermiştir.

Kil havuzu ve atölye duvarları ile birlikte saptanan seramik çöplüğü alanı, Roma Dönemi amphoralarının ele geçtiği sektörlerdendir (Fig. 1). Foça İlçesi Atatürk Mahallesi, Akkaya Mevkii, 8 Pafta, 13 Ada 106. Parsel'de yürütülen kazılar sonucunda tespit edilen

³ Özyiğit 2003, 102.

⁴ Özyiğit 1993, 1-22; Özyiğit 2003, 102.

⁵ Özyiğit 1995, 432-437.

⁶ Özyiğit 1995, 432-437.

⁷ Özyiğit 2002, 345.

alandaki konumuzu oluşturan 19 adet amphora ile birlikte Phokaia üretimi olan kaba mutfak kapları ve kırmızı astarlı kap grupları birlikte ele geçer⁸.

Phokaia antik kentinin yayılım alanını anlamamız açısından en net göstergeleri sunan çalışmalar ise modern kentin alt yapı donatılarının yerleştirilmesi sırasında gerçekleştirilir (Fig. 1). Kanalizasyon, TEDAŞ vb. alt yapı düzenleme faaliyetleri kapsamında dikkatli bir biçimde denetimli olarak yürütülen kazılar, uzun yıllar boyunca ilçe genelinde sürdürülür⁹. Bu çalışmalar sırasında kentin konutları, nekropolisi, seramik üretim atölyeleri vb. birimleri kısmen tespit edilir. Ayrıca konumuzu teşkil eden Roma Dönemi Amphoraları buluntularının en yoğun biçimde ele geçtiği saha çalışmaları olarak dikkat çeker. Şu ana kadarki depo işlemleri sırasında farklı tiplerde toplam 147 adet amphora örneği belirlenir; ancak bu noktada depo çalışmalarının henüz tamamlanmadığını da belirtmek gerekir.

Tekil örneklerin tespit edildiği üç ayrı sektörde¹⁰ yürütülen A3 nitelikli sit sondaj çalışmaları sırasında da kentin yerleşim sahasının yayılımını gösteren önemli buluntu ve bulgulara ulaşılr (Fig. 1).

Phokaia'da Ele Geçen Roma Dönemi Amphora Tipleri

Ege Yerel Amphoraları I (Ephesos Type 20)

Bu tip literatürde *Local Aegean Amphorae I* olarak yer alır. Kos amphoralarında olduğu üzere bir veya iki köşeli geçişli, hafif yuvarlatılmış profilli olabildikleri gibi kimi zaman da yüksek, dik ve yakalı biçimli ağız-dudak profiliyle tanımlanırlar. Boynuna paralel olarak yükselen karşılıklı dik iki kulp ile aynı şekilde dik ve yüksek bir boyun yapısı, bu tipin karakteristik özelliği olarak dikkat çeker¹¹. Farklı çalışmalarda bu grubun örnekleri Geç Hellenistik Dönem'e ait Nikandros grubu ile ilişkilendirilir¹². Konunun uzmanlarından Bezczyk ise bu tip amphoraların kil analizleri doğrultusunda, Ephesos yakınlarında üretilmiş olduklarını; ayrıca yine aynı gerekçelerden hareketle, bu grubun Mantar ağızlı ve Ege Yerel II amphoraları ile de benzer oldukları görüşünü ileri sürer¹³. Phokaia kazı alanlarında da bu tip

⁸ Bu alan tarafımızdan hazırlanan doktora tezi kapsamında önceden değerlendirilmiştir. Bkz. Fırat 2011, IV.6; Fırat 2013.

⁹ Özyiğit 2022, 7-16; Özyiğit 2017a, 519-538; Özyiğit 2016, 585-602; Özyiğit 2015, 139-164; Özyiğit 2014, 81-99; Özyiğit 2013, 173-190; Özyiğit 2011, 385-404; Özyiğit 2010, 65-87; Özyiğit 2009, 387-410; Özyiğit 2008, 489-512; Özyiğit 2007, 341-354; Özyiğit 2006, 73-88; Özyiğit 2004, 441-452; Özyiğit 2001, 1-14; Özyiğit 1999, 49-66; Özyiğit 1998, 763-794; Res. 1-22.

¹⁰ Ele geçen buluntular kazı deposunda, Osman Çabuk ve Mehmet Aslan arazileri olarak kayıt altına alınmıştır. Bir diğer buluntu alanı ise Atatürk Mah. 1056 ada 13 parseldir.

¹¹ Fırat 2019, 31.

¹² Lawall 2004, 182; Bezczyk 2004, 87; Bezczyk 2013, 87.

¹³ Bezczyk 2013, 88.

amphoralar ele geçer. Çalışmada yer verdiğimiz örnek ise Mozaik Alanı'nda yürütülen kazılar sırasında açığa çıkarılır¹⁴ (Fig. 2, No. 1). Ağız, boyun, kulp ve kısmen gövde parçasından oluşan bu örneğin hamuru orta sertliktedir. Açık kırmızımsı kahverengine (2.5YR 7/3) sahip kil içerisinde az kum, yoğun mika ve az miktarda kireç gözlenir. İncelenen parçanın en yakın örneklerinden birisi Ephesos'ta tespit edilmiştir. Yerel Ege Amphoraları olarak adlandırılan formlar içerisinde değerlendirilen bu örnek, teras evleri bölümünde ele geçmiş olup, MÖ 1. yüzyılın sonlarına tarihlenir¹⁵.

Beltran 1 - Dressel 7-11

Dışa çekik ve hafif yuvarlatılmış dudak yapı ile yine dışa çekik ve yakalı ağız - boyun profiline sahip söz konusu tipin, bazen, iç kısımda çark izleri daha belirgin tutularak bir düzlem elde edilir. Bu grup örneklerinde dudağa daha yakın bir yaka kısmı gözlenir. Ağır silindirik gövdesi ile tanınan tipin uzun ve oval profilli kulpları omuzdan çıkar ve yakanın hemen altında boyunla birleşir. Sağlam, dar ve sivri bir kaideye sahiptir. Balık ile ilintili ürünleri (özellikle balık sosları gibi) taşımak amacıyla üretildikleri ileri sürülür¹⁶. Son dönem bazı yayınlarda genel tipolojik özellikleri dikkate alınarak Dressel 7-11 grubu amphoralarının tek bir isim altında anılmaya başladığı görülür¹⁷. Bu amphora tipi örnekleri Phokaia atölye ve seramik çöplüğü alanında saptanır (Fig. 2, No. 2). Çalışmamızda yer verdiğimiz örnek ise alanda 2 numaralı açmada ele geçer. Phokaia üretimi kaplarla benzer kil özellikleri (mika, kalsit, az miktarda kireç içerikli) dikkat çekicidir. Eserin hamur rengi açık kahverengidir (7.5YR 6/4). Özellikle Batı Akdeniz kentlerinde yoğun biçimde ele geçen bu tip, genel olarak Geç Hellenistik - Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilir¹⁸.

Dressel 2-4 İtalya Amphorası (Peacock - Williams 10, Ostia 51, Ephesos Type 32)

H. Dressel tarafından ilk kez tanımlanan bu tip amphoralar Dressel Type 2, 3 ve 4 formlarının birbirine yakın benzerliğe sahip olmaları nedeniyle, "Dressel 2-4" şeklinde tek bir isim altında değerlendirilirler¹⁹. Kos amphoralarının Hellenistik Dönem versiyonlarının bir devamı olarak düşünülen bu tipin örnekleri, farklı yayınlarda değişik adlandırmalarla yer bulur²⁰. Kısa ve yuvarlak bir ağız profiline sahiptirler. Omuzdan itibaren yükselen silindirik

¹⁴ Fırat 2019, 31-32, Fig. 1, No. 1.

¹⁵ Bezczy 2013, 87-89, No. 539, 544, Pl. 40.

¹⁶ Curtis 1991, 38-111; Martin Kilcher 2003 69; Bezczy 2013, 142.

¹⁷ Beltrán 1970, 388-420; Martin Kilcher 2003, 7; Bezczy 2013, 142.

¹⁸ Arruda - Viegas 1999, 195-196, Fig. 12, No. 10, 14; Martin Kilcher 2003, 73, 77; Montero Fernandez vd., 2008, 94, Fig. 2. No. 1-5; Bezczy 2013, 142-145.

¹⁹ Zevi 1966, 207-247; Panella - Fano 1977, 133-177; Şenol 2009, 136; Rizzo 2014, 64-442; Akkaş 2020, 17.

²⁰ Bezczy 2013, 129-133.

boyun aynı şekilde boyuna paralel biçimde yükselen ve dudak alt kısmında boyunla birleşen, genellikle çift dilimli dairesel kulplarla tamamlanır. Dar bir açıyla omuzdan kaideye doğru daralan dışbükey gövde yapısı gözlenir. Form ucu topuz biçimli olan ve kaldırmaya müsait yükseklikte bir dip ile sonlanır. Üretim başlangıcı Erken Roma Dönemi'ne uzanan Dressel 2-4 İtalya tipi amphoralar geniş bir coğrafyada kullanım gördükleri (Tüm Akdeniz, Noricum, Panionia, İngiltere, Mısır, Kızıldeniz ve Hindistan)²¹ anlaşılmaktadır. 3 yüzyıla kadar üretimine devam edildiği ileri sürülen bu tipin, özellikle MÖ 1. yüzyılın son çeyreği - MS 1. yüzyıl aralığında yoğun biçimde dolaşımda olduğu belirtilir²². Phokaia buluntu alanlarında da saptanan bu tipin, çalışmamıza dâhil edilen benzeri, Mozaikli Alan kazıları sırasında ele geçer (Fig. 2, No. 3). Phokaia örneği orta sertlikte bir hamur yapısına sahip olup, yoğun kum, çok yoğun ince mika ve az kireç içeriklidir. Kil rengi kırmızı (5R 6/8) olup, yüzeyi kısmen de olasılıkla pişmeden dolayı grimsi kahverengidir. Çalışmamızda yer verdiğimiz bu örneğin yakın benzerleri genel olarak MÖ 1. - MS 1. yüzyıllar aralığına tarihlendirilir²³.

Dressel 24 Similis (Cup-shaped rim, Knossos 15)

Literatürde *Dressel 24 precursor* (öncülü) olarak da adlandırılan²⁴ bu amphora tipi, birçok araştırmacı tarafından Dressel 24 amphoralarının benzeri (*similis*) olarak kabul edilir. Opait, 2007 yılındaki çalışmasında, genel olarak Dressel 24 grubu ama özelde de Dressel 24 Smilis tipine ait örneklerin gelişimini oldukça ayrıntılı biçimde irdeler ve bu çalışmalara bağlı olarak da Dressel 24 Similis grubuna ait 4 farklı alt tip ortaya koyar²⁵. Geç Helenistik Dönem'den itibaren üretimi bilinen bu tipin, alt versiyonları ile birlikte 3. yüzyıl ortalarına kadar üretim ve dağıtımda oldukları kabul edilir²⁶. Ana üretici kentleri (Khios, Erythrai ve Kyme)²⁷ arkeolojik ve arkeometrik veriler ışığından belirlenen bu tipin örneklerinin Akdeniz, Ege ve Karadeniz havzalarını kapsayan geniş bir coğrafyaya ulaştıkları da gözlemlenir²⁸. Bu tip amphoraların, zeytinyağı ve domuz başta olmak üzere yabani hayvan etlerinin transferi için kullanıldıkları ileri sürülür²⁹.

²¹ Panella 1981, 55-680; Keay 1984, 136-137, Type XII, Fig. 52; Keay 1989, 37-39, Type 13, Fig. 11, No. 188-190; Joshi - Sinha 1991, 255-259; Slane 2003, 328; Rizzo 2003, 144, 160; Williams vd. 2005, Dressel 2-4 İtalyan; Tomber 2005, 228; Tomber 2012, 201-215; Bezecky 2013, 131.

²² Bezecky 2013, 129, dipnot 468.

²³ Bezecky 2013, 129-133, No. 572, Pl. 43.

²⁴ Lawall 2004, 185.

²⁵ Opait 2007, 627-643, Fig. 1-9.

²⁶ Akkaş 2020, 210.

²⁷ Atölye ve diğer veriler için bkz., Özyiğit 1989, 126-128; Opait 2007, 630; Opait - Tsaravopoulos 2011, 279-280.

²⁸ Hayes 1991, 87, No. 29, Pl. XXII/3; Panella 1986, 625, Fig. 23; Opait 2007, Fig. 4/22-25, Fig. 9/50-51; Bezecky 2013, 72-75, No. 105-129, 551-553; Akkaş 2020, 205-217.

²⁹ Opait - Tsaravopolus 2011, 317-318; Akkaş 2020, 208.

Çalışmamızda yer verdiğimiz örnek Phokaia Tiyatro kazıları sırasında ele geçer (Fig. 3, No. 4). Hafif içe çekik yuvarlatılmış ağız dış yüzeyinde iç bükey bir profile sahiptir. Dışa çekik ağız yapısı hafif bir eğimle içe doğru daralarak boyuna ulaşır. Böylece kâse görünümlü bir ağız profili oluşur. Boyun ise hemen aynı açı ile aksi yönde tekrar dışa doğru açılarak omuza ulaşır. Kulpta tam olarak bu birleşim yerinden itibaren boyunla birleşir. Çok az ve küçük taş parçacıkları, kireç, siyah zerrecikler içeren kil az gözeneklidir. Hamur Phokaia seramiklerinde sıklıkla karşılaşılan açık kırmızı (2.5YR 6/6) tondadır. Eser benzer örneklerden hareketle 2. - 3. yüzyıllara tarihlendirilir³⁰.

Agora M 125 (Peacock-Williams 45A, Knossos 49)

Ovoid gövde yapısı ile dikkat çeken tip hafif yuvarlatılmış dudak profiline ve dik bir boyuna sahiptir. Form uzun bir kaide ile sonlanır. Kayış tipli kulp, yaklaşık olarak boyun ortasından yükselerek çıkar. Daire biçiminde devam eder ve omuz üzerinde tamamlanır. İki veya üç bölümlüdür. Formun gövdesinde sık yivler gözlenir. Üretim yeri tartışmalı olan tipin, farklı içerikli killerden yapıldığı literatürden anlaşılmaktadır. Genel olarak Akdeniz orijinli olduğu bilinen bu tipin benzerleri farklı kentlerde ele geçmiş olduğu, özelde ise Ephesos üretimlerinin tanımlandığı görülmektedir³¹. Phokaia'da bu tipe ait tek bir amphora parçası ele geçmiştir (Fig. 5, No. 12). Mozaikler Alanı çalışmalarında saptanan eserin hamuru orta sertlikte olup, 7.5YR 5/4 rengindedir (kahverengi). Hamur yapısında az kum ve yoğun miktarda ince mika gözlenir. Phokaia buluntusu bu amphora benzer örneklerden hareketle 2. - 3. yüzyıl aralığına tarihlendirilir³².

Kapitän 2 (Benghazi MRA 7, Agora K113, M 303, M237, Keay XII, Peacock - Williams 47, Ephesos Type 44)

Genellikle hafif yuvarlatılmış bazen ise düz bitimli dudak profiline sahip olan formun boynu uzun ve konik biçimlidir. Üzerinde geniş aralıklı yivler gözlenir. Omuzdan dışa doğru açılarak yükselip yaklaşık ağız hizasında (bazen yukarıda) sert bir kavisle içe kıvrılıp, ağızın biraz altında boyunla birleşen kulplara sahip oldukça kolay tanımlanabilen bir tiptir. Formun gövdesi, omuzdan itibaren daralır ve halka bir kaide ile tamamlanır. Kaidenin dış yüzeyinde, boyunda da olduğu üzere, geniş aralıklı yivler yer alır. Farklı araştırmalarda değişik isimlerle adlandırılmış olan bu amphora hakkında en önemli yargı Ege - B. Anadolu kökenli bir ürün

³⁰ Akkaş 2020, 211, 216, DR 24 *Similis* Tip D, No. 132.

³¹ Bezczky 2013, 70-71.

³² Robinson 1959, 95, Pl.23, 58; Bezczky 2013, 70-71, No. 600, Pl. 46.

olduğudur³³. Bu tipin ana üretim yeri konusunda Kos adası ve çevresi de öneriler arasında yerini alır³⁴. Bunlar dışında Ege ve Knidos³⁵, Karadeniz³⁶ çevresi ve Ephesos'ta³⁷ olası üretim sahası olarak değerlendirilir. Genel olarak şarap ticareti için kullanıldığı varsayılan³⁸ bu formun yayılım alanı (Akdeniz, Ege Denizi ve Karadeniz çevresi, İngiltere, Irak, Lübnan ve Rusya) oldukça geniştir³⁹.

Çalışmamızda yer verdiğimiz örnek *Mozaikler Alanı* kazıları sırasında bulunmuştur (Fig. 3, No. 5). Ele geçen tüm Phokaia örneklerinde olduğu üzere, bu parça da orta sert, yoğun kireç, yoğun ince mika ve kuvars içerikli bir hamur yapısına sahiptir. Ayrıca kırmızı hamur rengi (2.5YR 5/6) hepsinde ortaktır. Phokaia buluntusu bu amphora yakın benzerlerinden hareketle 3. - 4. yüzyıllara tarihlendirilir⁴⁰.

Geç Roma Amphorası 1 (Agora M 333; Carthage LRA 1, Dressel 34, Peacock-Williams 44, Keay 53)

Dışa doğru yuvarlatılmış ağız kenarına, dudaktan boyuna doğru daralarak uzanan hafif eğimli bir profile sahiptir. Hemen dudak altından başlayarak omuza inen oval kesitli yivli kulplar, oval formda gövde ve hafif çıkıntı ile belirginleştirilen basit bir dip ile tanımlanabilir. Literatürde Kartaca⁴¹ sınıflandırmasına göre Late Roman 1 amphoraları olarak anılan ve 3. yüzyılın ortasından⁴² itibaren üretilmeye başlayan bu tipin ilk olarak Kilikia Bölgesi'nin şarap ihracatı için kullanıldığı düşünülür⁴³. Tipin dar boyunlu erken örnekleri Late Roman 1A ismiyle sınıflandırılmış olup, 5. yüzyılın başlarından sonra yerlerini Late Roman 1B olarak adlandırılan geniş boyunlu, silindirik gövdeli standart formlara bıraktığı bilinir. Pazar payı

³³ Riley 1979, 192; Akkaş 2016, 171.

³⁴ Keay 1984, 137.

³⁵ Reynolds 1995, 70.

³⁶ Reynolds 2010, 187, 212; Kouveli 2014, 750.

³⁷ Ladstätter 2008, 42; Bezezky 2013, 149-150. Bezezky aynı çalışmasında Samos'u da olası üretim yerleri arasında sayar, bkz. 149.

³⁸ Gabler vd. 2009, 63; Bezezky 2013, 150.

³⁹ Farklı kentler ve müzelerden örnekler için bkz., Jones 1950, 278, No. 834, Fig.201; Robinson 1959, 106, No. K113, L33, M237, M247, M303; Hayes 1983, 155, Type 37, Fig. 25, No. 86; Arthur 1986, 251, 254, Fig. 6, No.53; Pérez Bonet 1988, 473-474, Lam. 1, No. 1; Abadie Reynal 1989, 145; Anderson Stojanović 1992, 89-90, 94-95, No.684-686, Pl. 80; Parker 1992, 22, 229, 567, 670, 695, 755, 1143, 1183; Dyczek 2001, 137-144, Type 18; Slane 2003, 328; Slane - Sanders 2005, 252-254, No. 1.15, Fig. 3; DüNDAR 2012, 53, Cat. 12, Fig. 18; Bezezky 2013, 149-151; Kouveli 2014, 750, Fig. 6-7; Palaczyk 2015, 37, Fig. 3, No. 3-4; Klenina 2015, 89-90, Fig. 7, No. 1-4; Akkaş 2016, 171-172.

⁴⁰ Keay 1984, 20, 136-140, Fig. 52, T/9/1; Slane 1990, 109, 116-117, No. 254, Fig. 29, Pl. 15; Oleson 1994, 6, 17, Fig. 4, No. 24, 27; Japp 2007, 62-63, Fig. 4, No. 19-20; Hamel 2010, 878, Fig. 13-14; Biernacki - Klenina 2010, 983, Fig. 3, No. 10-11, 10a-11a; Klenina 2010, 1005, Fig. 3, No. 1-9; Bezezky 2013, 149-151, No. 583, Pl. 45; Akkaş 2016, 169, 171-172, Fig. 2, No. 3-7; Akkaş 2020, 179-194. Farklı kontekstlere doğrultusunda 5. yüzyıla tarihlendirilen örnekler de vardır. Bkz. Pérez Bonet - Cabrera Bonet 1992, 310, Fig. 1.

⁴¹ Riley 1979, 212-216; Katrancı 2020, 38.

⁴² Şenol 2018, 507; Sezgin vd. 2022, 139.

⁴³ Sezgin vd. 2022, 139.

giderek yükselen ürün transferinde kullanılan LRA 1'in taklitleri de artarak devam eder ve Kilikia dışında da (Akdeniz kıyı kentleri, Levant, Karadeniz'de bazı yerleşimler vb.) üretilir⁴⁴. Burada değerlendirmeye aldığımız Phokaia buluntusu örnek ise LRA1a grubuna dâhil olup, yakın benzerlerinden hareketle 4. - 6. yüzyıllara tarihlendirilir⁴⁵ (Fig. 3, No. 6).

Geç Roma Amphorası 2 (Benghazi LRA 2, Keay LXV)

Kaba hamur yapısı ile dikkat çeken kalın, oval ve içe çekik dudak yapısı ve içbükey - dışbükey biçimde detaylandırılmış boyun profili ile diğerlerinden ayrılan LRA2 tip amphora parçası, atölye - seramik çöplüğü kazılarında ele geçmiştir⁴⁶. Çok az miktarda mika ve kalsit içerikli, az gözenekli ve orta sert hamur yapısına sahiptir. Formun hamuru 2.5YR 3/4 (Koyu Kırmızımsı Kahverengi) rengindedir. Boyundan omuza doğru yönelen iki dikey kulp ile kulp-boyun hattında yer alan yivli süsleme bu tip amphoralarda en çok tercih edilen bezeme çeşidi olarak dikkat çeker. Farklı yayınlarda 4. - 7. yüzyıllar arasına tarihlendirilen LRA2'nin tam örneklerinde 13 - 14 cm'lik ağız çapa, buna paralel olarak da 57.50 cm yüksekliğe ve 40 litrelik taşıma kapasitesine ulaştıkları saptanır⁴⁷. Bu tip amphoraların şarap ve zeytinyağı başta olmak üzere çam sakızı ve mersin reçinesi transferinde de kullanıldıkları tespit edilmiştir⁴⁸. Ayrıca LRA 2'nin Anadolu, Ege ve Balkanlar başta olmak üzere, geniş bir coğrafyada kullanılmış olduğu da yine çeşitli çalışmalardan takip edilebilir⁴⁹. Phokaia buluntusu LRA2 amphorası da yakın benzerler ve alanda birlikte tespit edilen Phokaia Form 1 ve Form 2 grubu seramiklerden hareketle, 4. - 5. yüzyıllara tarihlendirilir⁵⁰ (Fig. 3, No. 7).

Geç Roma Amphorası 3 (Benghazi Late Roman Amphora 10; Keay 54 Bis; Peacock - Williams 45, Augst 55, Kartaca LRA3)

Küçük boyutları ile dikkat çeken bu amphoralar tek kulplu da olabilirler. Hafif yuvarlatılmış, üçgenimsi, küçük bir kapak ya da tıkaçın oturabileceği şekilde tasarlanan içbükey bir düzleme sahip ağız formuna sahiptir. Ağızdan dışa doğru açılan boyun yapısı omuz üzerinde sonlanır. Kulplar yassı ve daireseldir. Omuz-boyun hizasından açılarak

⁴⁴ Riley 1979, 214; Empereur - Picon 1989, 239, Fig. 18; Pieri 2007, 615-620, Fig. 5; Şenol 2008, 115; Diamanti 2010, 202-203; Sezgin vd. 2022, 139.

⁴⁵ Katıracı 2020, 42, 111-112, No. 31-32, Lev. 7.

⁴⁶ Fırat 2013, 72-73, no 16.

⁴⁷ Karagiorgou 2001, 148; Steckner 1989, 58; Slane - Sanders 2005, 286-287.

⁴⁸ Akkaş 2020, 222, dipnot. 1401-1407.

⁴⁹ Robinson 1959, 109, M272, M235, Pl. 28-29; Williams - Zervos 1983, 26, No. 72, Pl. 10; Keay 1984, 350, Fig. 165; Hayes 1992, 66, Fig. 22.12; Sazanov 2000, 128-129, Fig. 3.1-11; Ivantchik 2002, 379-383, Type 1, Fig. 15, No. 116, Type 12, Fig. 22, No. 137-139; Peacock - Williams 1986, 182-184; Marksteiner - Yener Marksteiner 2009, 235, 242, Kat. 67, Taf. 9, 67; Remolà 2002, 237, 246, No. 11; Reynolds 2010, 96-88, Fig. 4b, d, Fig. 5; Slane - Sanders 2005, 249-254, 271, Fig. 3, No. 1-23, Fig. 8, No. 3-22.

⁵⁰ Geniş bilgi için bkz., Fırat 2011, 127-133.

yükselir ve hemen boyun üst kısmında birleşir. Gövde, omuz birleşim noktasında en geniş noktaya ulaşır ve buradan itibaren kaideye doğru daralır. Form birkaç santimetre yüksekliğinde dairesel formlu, farklı profil geçişlerine sahip ve üzerine oturabileceği küçük bir kaide ile sonlanır. Kaide - orta gövde arası ince uzun tutulmuştur. Bu sayede kaide kısmına üçüncü bir kulp işlevi de kazandırılmıştır. Ağız çapları 3.5-4.5 cm aralığında değişkenlik gösteren tipin, toplam yüksekliği 40-60 cm arasında olduğu gözlenir⁵¹. Bu grup amphoraların daha çok şarap transferi için kullanılmış oldukları ifade edilir⁵².

LRA 3 grubunun petrografik incelemeler sonucunda Batı Anadolu'da üretildikleri kabul edilir⁵³. Formun örneklerinin farklı içerikler ihtiva eden değişken kil yapısına sahip olması birden fazla bölgede üretildiğini düşüncesini ortaya çıkarır⁵⁴. 1. - 7. yüzyıl aralığına tarihlendirilen bu grubun erken örnekleri olarak kabul gören tek kulplu LRA 3 amphoraları Britanya, İspanya, Pompei, Kıbrıs, Girit, Sicilya, Berenike, Kartaca, İskenderiye ve 4. yüzyılda ortaya çıkan çift kulplu örnekleri ise Phanagoria, Germonassa, Panticapeum gibi Karadeniz krallıklarında, Kuzey Afrika; Kartaca, Berenike'de ve Mısır'ın güneyi, hatta Meroe Krallığı'na kadar ulaşır⁵⁵. Çalışmamızda Phokaia tabakalarında nicelik olarak en yoğun biçimde karşılaşılan bu tipin kaidelerinden örneklere yer verilmiştir. (Fig. 5, No. 9-11). Küçük profil farklılıklarına karşın grubun tüm üyelerinin aynı kil yapısı (yumuşak, az ince kum, çok yoğun ince mika ve seyrek kireç katkılı, kahverengi hamur) ve rengine (5YR 4/4 kırmızımsı kahverengi) sahip oldukları görülür. Aynı şekilde yüzeyleri de açık krem tonundadır. İrdelenen örnekler farklı coğrafyalarda ele geçen yakın benzerlerinde hareketle 3. - 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilebilir⁵⁶.

Geç Roma Amphorası 4 (Kartaca LR4, Keay LIV, Kuzmanov XIV, Peacock-Williams Class 48-49, Riley LR 3)

Gazze Bölgesi'nde⁵⁷ üretildiği kesin olarak bilinen amphoralardan biri olan bu tipin çalışmamızda yer verilen örneği Phokaia atölye ve seramik çöplüğünde ele geçer. Literatürde

⁵¹ LRA 3A-3B gelişimi için bkz. Pieri 2005, 94-101; Akkaş 2020, 247-248

⁵² Bezezky 2013, 165; Panella 1993, 663; Ladstätter 2008, 181; Martin Kilcher 1994, 441.

⁵³ Sardis önerisi için bkz. Hayes 1976, 117; Panella 1993, 663. Menderes ya da Gediz vadileri önerisi için bkz., Arthur 1998, 165. Ephesos önerisi için Bkz., Bezezky 2013, 164-167.

⁵⁴ Atina'da gerçekleştirilen kazılarda saptanan ve 1. yüzyıla tarihlenen örneklerde, LR 3 amphoralarının üç farklı kil kompozisyonu belirlenir. 1. grup örnekler koyu devetüyü renginde ve mikasızdır. 2. grup, açık devetüyü renginde bol mikalıdır. 3. grup kil ise kırmızımsı kahve renkli bol mikalı, yüksek derecede pişmiş, az gözeneklidir. Bkz. Şenol 2000, 184; Baylan 2008, 29-30.

⁵⁵ Şenol 2000, 186; Şenol 2009, 39; Akkaş 2020, 252-253.

⁵⁶ Japp 2007, 63, Fig. 4, No. 27-28; Ciampoltrini vd. 2010, 320, Fig. 4, No. 5; Ferrazzoli 2010, 43, Fig. 22; Kouveli 2014, 751, Fig. 14-17.

⁵⁷ Pieri 2007, 622, Fig. 9; Şenol 2009, 136.

LRA 4A olarak tanınan bu form, küresel gövde yapısı ile dikkat çeker. Dairesel ve dikey iki kulpu gövdeye uygun biçimdedir. Ayrıca omuz - kulpu boyunca yivlere sahip oldukları izlenir. Phokaia örneği mika, taşçık ve şamot katkılı sert hamur sahiptir (Fig. 4, No. 8). Hamur rengi ise koyu grimsi kahverengidir (10YR 4/2). Ağız çapları genellikle 11 - 12 cm. olan bu tipin örneklerinin, ortalama taşıma kapasitesi 13 litre olarak ölçülür⁵⁸. Başta şarap olmak üzere tahıl, zeytinyağı, susam yağı ve balık ürünlerinin transferi için kullanıldığı düşünülen⁵⁹ LRA4'lerin, 4. - 8. yüzyıllar arasında geniş bir zaman diliminde üretildikleri ve Akdeniz ve Karadeniz havzaları başta olmak üzere geniş bir coğrafyaya yayıldıkları görülür⁶⁰. Çalışmamızda yer verdiğimiz örnek ise Pieri'nin tipolojisi⁶¹ (oval ve daha küçük gövdeden, ince - uzun bir gövde yapısına evrilmesi) ve aynı zamanda Phokaia üretimi olan kırmızı astarlı kaplardan Form 1 grubu tabaklarıyla birlikte ele geçmesinden dolayı, 4. - 5. yüzyıllara tarihlendirilir⁶².

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Antik yazarlar tarafından kuruluşu genellikle kolonizasyon hareketlerine bağlanan Phokaia antik kenti, son dönem arkeolojik çalışmalar sırasında saptanan ve *ilk yerleşim alanı* olarak tanımlanan kazı sahası buluntularından yola çıkılarak MÖ 3. bin yıla uzanan bir geçmişe sahip olduğu anlaşılır⁶³. Kentte gerçekleştirilen son dönem bilimsel nitelikli kazılarda⁶⁴, arkeolojik ve kentsel sit sınırları içerisinde kalan, yukarıda öz biçimde yerleri ve buluntularına değinilen parsellenmiş arazilerde yürütülen çalışmalar sonucunda, pek çok farklı tipe ayrılan amphora örnekleri ile karşılaşılır. Bunlar üzerinde gerçekleştirilen ilk incelemeler neticesinde tipolojik gruplamaları gerçekleştirilen toplam 126 adet amphora parçasının 10 ayrı tipte olduğu tespit edilmiştir. Seçilmiş parçalardan hareketle de tipolojik ve kronolojik ayırım ortaya konmaya çalışıldı. Böylece kentin üretim, yayılım ve ticari-kültürel etkileşim sahasına yönelik bazı öncü fikirlere ulaşılması da hedeflendi.

⁵⁸ Pieri 2005, 104.

⁵⁹ Akkaş 2020, 414, dipnot 2595-2596.

⁶⁰ Riley 1975, 29-31, No. 12; Fulford - Peacock 1984, 121, Fig. 35.13; Keay 1984, 291, Fig. 121, No. 2-3; Ivantchik 2002, 383 - 384, Type 4, Fig. 18, No. 125; Korkut 2007, 164, Nr. 62; Mayerson 1992, Fig. 1-3; Oren Paskal 2008, 41-42, Fig. 6.33; Slane - Sanders 2005, 259, 263, Fig. 5, No. 1-25, 1-26; Reynolds 2010, 94-96, 98-100, Fig. 4h, Fig. 7x; Costantini 2011, 420, Fig. 17, US8417; Williams - Carreras 1995, 248-250, Fig. 3, No. 12.

⁶¹ Pieri 2007, 6, Fig. 5.

⁶² Fırat 2011, 127-129.

⁶³ Özyiğit 1998, 772-777, Çiz. 2; Özyiğit 2003, 102.

⁶⁴ Değerlendirmeye aldığımız bu amphoralar, kent kazılarının Prof. Dr. Ömer Özyiğit başkanlığında yürütüldüğü dönemde (1989-2019) ele geçmişlerdir.

Yukarıda bahsi geçen alanlar incelendiğinde kentin geneline dair buluntu ve veriler sunan kazı alanları oldukları kolaylıkla söylenebilir. *Tiyatro* gibi kentin kamusal alanına giren buluntu sahalarının yanı sıra *Mozaikler Alanı* gibi aslında konut sahası olarak belirlenen yerlerden ele geçen örnekler de değerlendirmeye alındı. Phokaia'nın iyi bilinen seramik üretimine işaret eden *seramik çöplüğü alanı* da, diğer bir buluntu merkezi olarak örnekleriyle çalışmamızda değerlendirildi. 3. derece arkeolojik sit sınırlarında kalan şahıs arazilerinde, inşaata yönelik gerçekleştirilen sondaj nitelikli çalışmalar sonucundan da çok önemli buluntu ve verilere ulaşıldı. Bahsi geçen buluntu sahalarının dağılımını gösteren haritadan da anlaşılacağı üzere, bu yayına konu edinilen amphora örnekleri modern ilçe merkezinin neredeyse tamamına yayılım gösterir. Bu da antik kentin ulaştığı geniş sınırları göstermesi açısından ayrıca önemlidir.

Çalışmamızda yer verdiğimiz eserler 10 farklı tipe ayrılır ve genel olarak MÖ 1. yüzyıl - MS 5. yüzyıl aralığına tarihlendirildikleri görülür. Oransal dağılımları da gerçekleştirilen bu amphoralar arasında, baskın biçimde LRA3 grubu örnekleri öne çıkar. İlk veriler doğrultusunda %38'lik bir orana sahiptirler (Fig. 6). Sayısal manada ikinci büyük grup ise %12'lik bir oran ile Dressel 24 Similis'tir. Geriye kalan %50'lik oranda diğer 8 tip örnekleri yer alır; ancak belirtmek gerekir ki, Local Aegean 1 ve Kapitän 2 baskın tipler olarak dikkat çeker. Bu 4 tip dışında kalan 6 farklı amphora tipine ait örnekler ise çok az sayıda ele geçmişlerdir. Tabii bu noktada önemli bir hususu vurgulamak gerekir. Phokaia Roma Dönemi'ne ait amphoraların genel dağılımını anlamaya çalışan bu yayında, tüm malzemenin ancak %30'luk bir kısmı irdelenebilmiştir. Dolayısıyla ileride, kazı buluntu deposunda derinlemesine gerçekleştirilecek çalışmalarla birlikte yeni sonuçlara da ulaşılabilecektir⁶⁵.

Phokaia buluntusu Roma amphoraları sadece tipolojik ve kronolojik bir yaklaşımla ele alınamaz. Bu eserler ürün transferi açısından ilginç sonuçlar sunan kaplardır. Ayrıca bilindiği üzere buluntu durumlarına bağlı olarak da işlevsel farklılıklara sahiptirler (basit mezar olarak, taşıma amacıyla, kısa süreli depolama için vb.). Buna iyi bir örnek olarak *Mozaikler Alanı*'na gönderme yapılabilir. Konut olarak inşa edilen yapıları içeren bu alanda ele geçen mozaikler, kentin ekonomik olarak gelişmiş bir dönemine işaret eder. Dolayısıyla da ticari amphoraların konutlarda tespit edilmiş olması, ithal malların kente getirildiği ve dolaşıma sunulduğu

⁶⁵ Bu amaca yönelik hazırlanan bir Tübitak proje önerisi çalışmaları tarafımızdan tamamlanmak üzeredir. Proje kabul gördüğü takdirde, eserlerin arkeometrik olarak değerlendirilmesi de gerçekleştirilecektir.

düşüncesini akla getirir. Başka bir yayınumuzda da değinildiği üzere⁶⁶ ele geçen amphoralardan (LRA3 ve Kapitän 2) hareketle Phokaia'nın özellikle Ege Denizi ve çevresinde bulunan kentlerle iletişiminin daha kuvvetli olduğu söylenebilir. Ayrıca, yukarıda da değinildiği üzere, bu tip amphoraların benzerlerinin özellikle Akdeniz kıyıları boyunca (Kilikia - Levant) yoğun biçimde ele geçmiş olması, doğal ticari hattı göstermesi açısından da ayrıca önemlidir. Bu etkileşim sahası meselesi Phokaia buluntusu olan Arkaik, Klasik ve Hellenistik dönemlere ait amphoraların irdelendiği bir doktora tezi kapsamında da ele alınır. Tipolojik ayrımı gerçekleştirilen buluntuların sayısal yoğunluğuna bakılarak, genel anlamda Ege ancak özel olarak Khios kenti ile ticari etkileşimin kuvvetli olduğu sonucuna ulaşılır⁶⁷.

Diğer bazı yayınlarda da değinildiği üzere MÖ 7. yüzyıldan MS 7. yüzyıla kadar uzanan oldukça güçlü bir seramik üretim geleneğine⁶⁸ sahip olan Phokaia'daki amphoraların yerelliği de bir başka tartışma konusu olarak irdelenebilir. Açıkçası bu noktada belirleyici olan arkeometrik analizlerdir; ancak mevcut koşullar dâhilinde geleneksel yöntemlerle de bir ön değerlendirme yapılabilir. Buluntuların kil yapıları dikkate alındığında, özellikle Ege Yerel Amphoraları 1 ve Kapitän 2 gruplarına ait Phokaia örneklerinin kil içerikleri ve renklerinin yine Phokaia üretimi kırmızı astarlı seramiklerle yakın oldukları gözlemlenir. Aynı şekilde daha önceden yapılmış bazı başarılı çalışmalarda da geleneksel yöntemler kullanılarak kentin amphora üretimine yönelik veriler ortaya konar⁶⁹. Son dönemde hazırlanan bir çalışma kapsamında gerçekleştirilen arkeometrik analizlerle de üretim olanakları tespit edilir. 2018'de tamamlanan çalışmada, analizler sonucunda Greko-İtalik amphoraların MÖ 3. ve 2. yüzyıllarda Phokaia'da da üretildikleri sonucuna ulaşılır⁷⁰. Tüm bu veriler kentte yürütülecek yeni çalışmaların önemine işaret etmektedir. Phokaia'da kent içi veya çevresinde yer alan muhtemel sahalarda yürütülecek arkeolojik kazı ve/veya diğer araştırmalarla, ilk evrelerinden itibaren başlayan ve özellikle Roma Dönemi'nde düzenli biçimde seramik üreticisi bir kent konumuna ulaştığını ispatlayan yeni kanıtların ortaya çıkarılacağı öngörülmektedir.

Yukarıda aktarılan yeni bulguların yanı sıra bir diğer önemli husus, Phokaia'nın hangi ürünleri ile ticari hayatın içinde olduğudur. Kente yönelik çalışmalarda ele geçen buluntular

⁶⁶ Fırat 2019, 38.

⁶⁷ Selçuk 1998, 134-136.

⁶⁸ Selçuk 1998, 131-136; Özyiğit 2004, 443-444; Civelek 2006; Civelek 2008; Okan 2011, 157-164; Fırat 2011, 170-186; Fırat 2012; Fırat 2013, 69-85; Fırat 2015, 161-178; Uğuz 2015, 100-107; Okan vd. 2015; Okan vd. 2018, 166-185.

⁶⁹ T. Selçuk, *ağız altı plastik bantlı ticari amphoralar ile mantar ağızlı tiplerin seramik çöplüğü alanlarında tespit edildiği belirtilmektedir*. Bkz., Selçuk 1998, 7-8, 134-136; Okan 2011, 157-164.

⁷⁰ Okan vd. 2018, 166-185.

ve ayrıca literatür odaklı bulgular Phokaia'nın etki sahasının büyüklüğünü göstermesi açısından ilginçtir. Bilindiği üzere kent özellikle Arkaik Dönem'in en önemli kolonist kentlerinden birisidir. Antik yazarlardan Herodotos, Phokaialılar'ın 50 kürekli gemiler yaptıklarını ve bu gemilerle uzun deniz yolculuğuna çıkan ilk Yunanlılar olduklarını söyler⁷¹. Bu durum da bazı araştırmacılar tarafından ve doğru biçimde, Phokaialılar denizcilik konusunda son derece yetkindiler şeklinde değerlendirilir⁷². Kuruluşlarında aktif biçimde yer aldığı Elea, Alalia, Massalia Ampuria, Lampsakos ve Amisos gibi kentler⁷³ dikkate alındığında Phokaia'nın etkileşim ve ticaret hattı daha iyi algılanabilir. Bu güçlü ticari yapılanma beraberinde, kentin ihraç ürünleri üzerine son dönemde yeni belge ve bulgulara da ulaşılır⁷⁴. Tüf taşı ve seramik ihracatı zaten bilinmektedir. Amphora ile taşınabilen ürünler ise şarap, zeytinyağı, balık ve ürünleri ile tuz ve belki de murrex boyası olarak sıralanabilir. Bu ürünlerin pek çoğu halen Modern İlçe Foça'da üretilmektedir.

Sonuç olarak, Phokaia Roma Dönemi amphoralarının yaklaşık bin yıllık seramik üretim geleneği ile son derece etkin bir ticari hayatın izleri olarak günümüze kadar geldiği görülmektedir. Mevcut verilerle 10 ayrı tipe ayrılan bu eserler üzerine çok daha geniş kapsamlı (yerel üretim, tüketim ve ihraç olanakları) çalışmanın yapılması gerekliliği açıktır. Böyle bir çalışma ile kentin ticari etkileşim sahası ve ekonomik düzeyi daha iyi anlaşılacaktır.

⁷¹ Herodotos, I. 163.1.

⁷² Graham 1982, 163; Cook 1946, 67-98; Arıcı 2022, 82.

⁷³ Arıcı 2022, 83.

⁷⁴ Geniş bilgi için bkz., Arıkan 2017; Arıcı 2022.

KAYNAKÇA

Abadie Reynal 1989

Abadie Reynal, C. (1989). "C ramique et commerce dans le bassin  g en du IVE au VIIe si cle", J. M. Lefort, C. Morisson, J. P. Sodini (Eds.), Hommes et Richesses dans l'Empire byzantin Vol. 1, IVE au VIIe si cle, Paris: Lethielleux 143-159.

Akkaş 2016

Akkaş, İ. (2016). "Parion Tiyatrosu Ticari Amphora Buluntuları", C. Başaran, H. Ertuğ Erg rer (Eds.), Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı  alışmaları, Mimarisi ve Buluntuları, Ankara 2016, 165-178.

Akkaş 2020

Akkaş, İ. (2020). 2008-2019 Yılları Arası Amphora Buluntuları Işığında Parion Antik Kenti Roma ve Erken Bizans/Ge  Roma D nemi Ticari İlişkileri. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Mersin  niversitesi Sosyal Bilimler Enstit s , Mersin 2020.

Anderson Stojanovi  1992

Anderson Stojanovi , V. R. (1992). Stobi: The Hellenistic and Roman pottery. New Jersey: Princeton University Press.

Arıcı 2022

Arıcı, S. (2022). Antik  ađ'da Phokaia Ekonomisi. OANNES - Uluslararası Eski ađ Tarihi Araştırmaları Dergisi 4/1, 77-98.

Arıkan 2017

Arıkan, Z. (2017). Phokaia II - Tarihsel S re  İ inde Fo a şap Ticaretinden Tuz Ticaretine. İstanbul: Ege yayınları.

Arthur 1986

Arthur, P. (1986). Roman Amphorae from Cartenbury, Britannia, 17, 239-258.

Arthur 1998

Arthur, P. (1998). "Eastern Mediterranean Amphorae Between 500 and 700, A View from Italy", L. Sagu  (Ed.), Cer mica in Italia VI-VII, Atti del Convegno in Onore di John W. Hayes, Roma: All'Insegna del Giglio. 157-184.

Arruda - Viegas 1999

Arruda, A. M., & Viegas, C. (1999). The Roman Temple of Scallabis (Santr m, Portugal). Journal of Iberian Archaeology, 1, 185-224.

Baylan 2008

Baylan, S. (2008). 2006-2007 Tralleis Kazılarında Ele Ge en Amphoralar. (Yayınlanmamış Y ksek Lisans Tezi), Adnan Menderes  niversitesi, Sosyal Bilimler Enstit s , Arkeoloji ABD, Aydın.

Beltr n 1970

Beltrán-Lloris, M. (1970). *Las anforas Romanas en España*. Zaragoza: Fernando el Catolico.

Bezczky 2004

Bezczky, T. (2004). "Early Roman Food Import in Ephesus, amphorae from the Tetragonas Agora", J. Eiring, J. Lund (Eds.), *Transport Amphorae and Trade in Eastern Mediterranean, Acts of International Colloquium at the Danish Institute at Athens (26-29 September 2002)*, Monographs of the Danish Institute at Athens 5, Aarhus, 2004, 171-188.

Bezczky 2013

Bezczky, T. (2013). *The Amphorae of Roman Ephesus. Forschungen in Ephesos XV/1*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Biernacki - Klenina 2010

Biernacki, A. B., & Klenina, E. J. (2010). "Trade Relations Between the lower Danube Region and Mediterranean in the Late Roman Period: The Ceramic Evidence from Novae (Moesia Secunda)", S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci, G. Guiducci (Eds.), *LRCW 3 Vol. II, BAR IntSer 2185*, Oxford, 983-992.

Ciampoltrini vd. 2010

Ciampoltrini, G., Andreotti A., Notini P., & Spataro, C. (2010), "Traffici e Consumi Ceramici nella Valle del Serchio in età Teodosiana", S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci, G. Guiducci (Eds.), *LRCW 3 Vol. II, BAR IntSer 2185*, Oxford, 319-328.

Civelek 2006

Civelek, A. (2006). *Phokaia 2004: Hellenistik Dönem Seramiği Üzerine Gözlemler. OLBA, XIII*, 179-198.

Civelek 2008

Civelek, A. (2008). *Phokaia'da Bir Volütlü Kandil Atölyesi. CollAn, VII*, 115-135.

Cook 1946

Cook, R. M. (1946). *Ionia and Greece in the Eighth and Seventh Centuries BC. JHS, 66*, 227-237.

Costantini 2011

Costantini, A. (2011). "Le anfore", A. Aberti, E. Paribeni (Eds.), *Archeologia in Piazza dei Miracoli. Gli scavi 2003-2009, Pisa*, 393-430.

Curtis 1991

Curtis, R. I. (1991). *Garum and Salsamenta. Production and Commerce in Materia Medica*. New York: Brill

Diamanti 2010

Diamanti, C. (2010). *Local Production and Import of Amphoras at Halasarna of Kos Island (5th-7th c.)*, Athens: National and Kapodistrian University of Athens.

Dündar 2012

Dündar, E. (2012). A Group of Amphorae from Side Museum and New Type of Amphora: The Lycian Amphora? AA 2012/1, 43-61.

Dyczek 2001

Dyczek, P. (2001). The Roman Amphorae of the 1st – 3rd Centuries AD found on the Lower Danube, Typology. Warsaw: Warsaw University Press.

Empereur - Picon 1989

Empereur, J. Y., & Picon, M. (1989). Les régions de production d'amphores impériales en Méditerranée Orientale. ARHEDAR, 223-248.

Ferrazzoli 2010

Ferrazzoli, A. F. (2010). Economy of Roman Eastern Rough Cilicia: Some Archaeological Indicators. Bolletino di Archeologia On Line I, Volume Speciale G/C10/5, 39-50.

Fırat 2011

Fırat, M. (2011). Phokaia Geç Roma Dönemi Mutfak Kapları. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji ABD, İzmir.

Fırat 2012

Fırat, M. (2012). Phokaia Roma Dönemi Mutfak Kapları: Güveç Formu. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27, 153-166.

Fırat 2013

Fırat, M. (2013). Phokaia Seramik Çöplüğü Alanı'ndan Ele Geçen Amphoralar. MAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8, 69-85.

Fırat 2015

Fırat, M. (2015). "Seramik Çöplüğü Alanı Verileri Doğrultusunda Phokaia Kırmızı Astarlı Kapları." E. Okan & C. Atila (Eds.), Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e Armağan/Studies in Honour of Ömer Özyiğit, İstanbul: Ege Yayınları, 161-178.

Fırat 2019

Fırat, M. (2019). Phokaia Mozaikler Alanı'nda Ele Geçen Roma Dönemi Amphoraları. SRMKA, 1, 30-53.

Fulford - Peacock 1984

Fulford, M. G., & Peacock, D. P. S. (1984). Excavations at Carthage: The British Mission. Vol. 1.2, The Avenue du President Habib Bourguiba, Salammbô: The Pottery and Other Ceramic Objects from the Site. Sheffield: The British Academy.

Gabler vd. 2009

Gabler, D., Hárshgyi, P., Lassányi, G., & Vámos, P. (2009). Eastern Mediterranean Import and Its Influence on Local Pottery in Aquincum. Acta Archeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 60, 51-72.

Graham 1982

Graham, A. J. (1982). "The Western Greeks", J. Boardman & N. G. L. Hammond (Eds.), *The Cambridge Ancient History, Volume III, Part 3*, Cambridge University Press, 163-195.

Hamel 2010

Hamel, H. (2010). "Local Coarse Ware Pottery from 4th Century Baalbek/Heliopolis, Lebanon", J. H. Humphrey (Ed.), *LRCW 3 Vol. II, BAR IntSer 2185*, Oxford, 877-884.

Hayes 1976

Hayes, J. W. (1976). *Pottery: Stratified Groups and Typology*. In J. H. Humphrey (Ed.), *Excavations at Carthage 1975 conducted by the University of Michigan., Tunis*, 47-123.

Hayes 1983

Hayes, J. W. (1983). *The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The Pottery*. BSA, 78, 97-169.

Hayes 1991

Hayes, J. W. (1991). *The Hellenistic and Roman Pottery*. Nicosia: Department of Antiquities.

Herodotos

Herodotus. (2006). *Herodotos Tarihi*. (Çev. Müntekim Ökmen), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Ivantchik 2002

Ivantchik, A. I. (2002). *Un puits d'époque paléochrétienne sur l'agora d'Argos*. *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 126, 331-404.

Japp 2007

Japp, S. (2007). "The late pottery of Alexandria Troas", B. Böhlendorf Arslan, A. O. Uysal, & J. Witte Orr (Eds.), *Çanak. Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts, Byzas, 7*, İstanbul: Ege Yayınları, 55-71.

Jones 1950

Jones, F. F. (1950). "The Pottery", H. Goldman (Ed.), *Excavations at Gözlükule, Tarsus V. I, The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton: Princeton University, 149-296.

Joshi - Sinha 1991

Joshi, M. C., & Sinha, A. K. (1991). "Discovery of an Amphora Handle from Mathura", C. Margabandhu & K. V. Saundara Rajan (Eds.), *Indian Archaeological Heritage, Shri K. V. Saundara Rajan Festschrift, Agam Indological Series 11, Delphi*, 255-258.

Karagiorgou 2001

Karagiorgou, O. (2001). "LR2: a Container for the Military annona on the Danubian Border?", S. Kingsley & M. Decker (Eds.), *Economy and Exchange*

in the East Mediterranean during Late Antiquity, (29th May, 1999) Oxford: Oxbow Books. 129-166.

Katıranlı 2020

Katıranlı, S. (2020). Tripolis Amphoraları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Keay 1984

Keay, S. J. (1984). Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean: A Typology and Economic Study: The Catalan Evidence, Part (i). BAR IntSer 196. Oxford.

Keay 1989

Keay, N. (1989). "The Amphorae, The Type Series", M. Fulford & M. Hall (Eds.), Excavation at Sabratha 1948-1951, Volume II: The Finds, Part 1: The Amphorae, Coarse Pottery and Building Materials, London, 5-66.

Klenina 2010

Klenina, E. J. (2010). "Trade Relations between the Mediterranean and the Black Sea Region in the 3rd-6th Centuries A.D. in the Light of Ceramic Artifacts", S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci, & G. Guiducci (Eds.), LRCW 3 Vol. II, BAR IntSer 2185, Oxford, 1005-1014.

Klenina 2015

Klenina, E. (2015). "Amphorae of the 1st century BC - 4th century AD from Chersonesos Taurica: the issue of trade relations", S. Demesticha (Ed.), Per Terram, Per Mare. Seaborne Trade and the Distribution of Roman Amphorae in the Mediterranean, Uppsala, 79-97.

Korkut 2007

Korkut, T. (2007). "Die spätantike und frühbyzantinische Keramik aus Patara", B. Böhlendorf Arslan, A. O. Uysal, & J. Witte Orr (Eds.), Byzas 7, İstanbul, 147-168.

Kouveli 2014

Kouveli, A. G. (2014). "Excavation for the New Acropolis Museum in Athens: Amphorae from a Domestic Well of A Late Roman House", N. Poulou Papadimitriou, E. Nodarou, & V. Kilikoglu (Eds.), LRCW 4 Vol. II, BAR IntSer 2016, Oxford, 749-759.

Ladstätter 2008

Ladstätter, S. (2008). Funde. Das Vediusgymnasium in Ephesos, Archäologie und Baubefund, FiE 14.1, Wien, 97-186.

Lawall 2004

Lawall, M. (2004). "Archaeological context and Aegean amphora chronologies: A case study of Hellenistic Ephesos", J. Eiring & J. Lund (Eds.), Transport Amphorae and Trade in the Eastern Mediterranean, Acts of International Colloquium at the Danish Institute at Athens, (26-29 September 2002), Monographs of the Danish Institute at Athens 5, Aarhus, 171-188.

Mayerson 1992

Mayerson, M. (1992). The Gaza 'Wine' Jar (Gazition) and the 'Lost' Ashkelon Jar (Askalônion). *Israel Exploration Journal*, 42, 76-80.

Marksteiner - Yener Marksteiner 2009

Marksteiner, T., & Yener Marksteiner, B. (2009). Die Grabungen in Sondage 30/36/37 in der Weststadt von Limyra: Der archäologische Befund und die Keramik. *Österreichische Jahreshefte*, 78, 221-252.

Martin Kilcher 1994

Martin Kilcher, S. (1994). Die römischen Amphoren aus Augst und Kaiseragusts, Die Amphoren für Wein, Fiscsaucen, Südfrüchte (Gruppen 2-24) und Gesamtauswertung, *FiA 7/2-3*, Augst.

Okan 2011

Okan, E. (2011). Phokaia Arkaik Dönem Ticari Amphoraları. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Okan vd. 2015

Okan, E., Atilla, C., & Akyol, A. A. (2015). The Production of Chios-Style Amphorae at a Ceramic Workshop in Phocaea (Foça). *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, 15(3), 259-276.

Okan vd. 2018

Okan, E., Firat, M., & Baydan, C. (2018). Foça Çanak Koyu Sualtı Araştırmaları: İlk Bulgular. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45, 166-185.

Oleson 1994

Oleson, J. P. (1994). "Amphoras", J. P. Oleson (Ed.), *The Harbour of Caesarea Maritima, Results of the Caesarea Ancient Harbour Excavation Project 1980-85*, BAR IntSer 594, Oxford, 3-24.

Opait 2007

Opait, A. (2007). From DR 24 to LR 2? In M. Bonifay & J. C. Trégliat (Eds.), *LRCW 2*, BAR IntSer 1662, Oxford, 627-642.

Opait - Tsaravopoulos 2011

Opait, A., & Tsaravopoulos, A. (2011). Amphorae of Dressel 24 Similis Type in the Central Aegean Area (Chios-Erythrai-Kyme). *The Annual of the British School at Athens*, 106, 275-323.

Oren Paskal 2008

Oren Paskal, M. (2008). "Excavation in Bat Galim: The Pottery", M. Artzy and others (Eds.), *Contract Archaeology Reports III: Reports and Studies of the Recanati Institute for Maritime Studies Excavations*, Haifa, 32-53.

Özyiğit 1989

Özyiğit, Ö. (1989). "1988 Yılı Erythrai Sondaj Çalışmaları." *KST XI-I*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 125-150.

Özyiğit 1991

Özyiğit, Ö. (1991). "1989 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST XII-I, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 127-154.

Özyiğit 1993

Özyiğit, Ö. (1993). "1991 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST XIV-II, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1-22.

Özyiğit 1995

Özyiğit, Ö. (1995). "1993 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST XVI-I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 425-454.

Özyiğit 1998

Özyiğit, Ö. (1998). "1996 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST XIX-I, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 763-794.

Özyiğit 1999

Özyiğit, Ö. (1999). "1998 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST XX-II, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 49-66.

Özyiğit 2001

Özyiğit, Ö. (2001). "1999 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST XXII-II, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1-14.

Özyiğit 2003

Özyiğit, Ö. (2003). Phokaia'da Akurgal'ın Kazıları Işığında Son Dönem Çalışmaları. Anadolu/Anatolia, 25, 97-107.

Özyiğit 2004

Özyiğit, Ö. (2004). "2002 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 25-1. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 441-452.

Özyiğit 2006

Özyiğit, Ö. (2006). "2004 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 27-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 73-88.

Özyiğit 2007

Özyiğit, Ö. (2007). "2005 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 28-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 341-354.

Özyiğit 2008

Özyiğit, Ö. (2008). "2006 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 29-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 489-512.

Özyiğit 2009

Özyiğit, Ö. (2009). "2007 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 30-1, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 387-410.

Özyiğit 2010

Ö. Özyiğit, "2008 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları", KST 31-3, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 65-87.

Özyiğit 2011

Özyiğit, Ö. (2011). "2009 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 32-3, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 385-404.

Özyiğit 2013

Özyiğit, Ö. (2013). "2011 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 34-2, Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri, 173-190.

Özyiğit 2014

Özyiğit, Ö. (2014). "2012 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 35-2, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi, 81-99.

Özyiğit 2015

Özyiğit, Ö. (2015). "2013 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 36-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 139-164.

Özyiğit 2016

Özyiğit, Ö. (2016). "2014 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 37-1, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 585-602.

Özyiğit 2017a

Özyiğit, Ö. (2017). "2015 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." KST 38-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 519-538.

Özyiğit 2017b

Özyiğit, Ö. (2017). Phokaia I, Kent Duvarları ve Restorasyon. İstanbul: Ege Yayınları.

Özyiğit 2022

Ö. Özyiğit, "2019 Yılı Phokaia Çalışmaları", 2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları C. 4, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 7-16.

Palaczyk 2015

Palaczyk, M. (2015). "Quite New in Eretria – Not Very New in the Aegean? Roman Amphorae from the Swiss Excavations: Preliminary Observations", S. Demesticha (Ed.), *Per Terram, Per Mare. Seaborne Trade and the Distribution of Roman Amphorae in the Mediterranean*, Uppsala: Åströms Förlag, 31-40.

Panella - Fano 1977

Panella, C., & Fano, M. (1977). "Le Anfore con Anse Bifide Conservate a Pompei: Contributo ad una Loro Classificazione", *Méthodes Classiques et Méthodes Formelles dans l'Étude Typologique des Amphores*, Actes du Colloque de Rome (27-29 Mai 1974), Rome, 133-177.

Panella 1981

Panella, C. (1981). "La Distribuzione e i Mercati", A. Caradini and A. Schiavone (Eds.), *Società Romana e Produzione Schiavistica Vol. II, Mercati e Scambi nel Mediterraneo*, Roma-Bari, 55-697.

Panella 1986

Panella, C. (1986). "Oriente ed Occidente: Considerazioni su Alcune Anfore, 'Egee' di eta imperiale à Ostia", J.-Y. Empereur and Y. Garlan (Eds.), *Recherches sur les amphores grecques*, BCH Supplements XIII, 609-636.

Panella 1993

Panella, C. (1993). "Merci e Scambi nel Mediterraneo Tardoantico", A. Schiavone (Ed.), *Storia di Roma III.2, I Luoghi e le Culture*, Torino, 613-697.

Parker 1992

Parker, A. J. (1992). *Ancient Shipwrecks of the Mediterranean and Roman Provinces*. BAR IntSer 580. Oxford.

Peacock - Williams 1986

Peacock, D. P. S., & Williams, D. F. (1986). *Amphorae and the Roman Economy*. London: Addison-Wesley Longman.

Pérez Bonet 1988

Pérez Bonet, M. A. (1988). "La Economía Tardorromana del Sureste Peninsular: El Ejemplo del Puerto de Mazarrón (Murcia)", *Arte y Poblamiento del Sureste Peninsular*, Antig. Crist. V, 471-501.

Pérez Bonet - Cabrera Bonet 1992

Pérez Bonet, M. A., & Cabrera Bonet, P. (1992). "Ánforas Romanas de Origen Egeo Procedentes del Puerto de Mazarrón (Murcia). *AEspA* 65, 308-312.

Pieri 2005

Pieri, D. (2005). *Le Commerce du Vin Oriental à l'Époque Byzantine (Ve–VIIe Siècles): Le Témoignage des Amphores en Gaul*. Bibliothèque Archéologique et Historique 174, Beyrouth.

Pieri 2007

Pieri, D. (2007). *Les Centres de Production d'Amphores en Méditerranée Orientale Durant l'Antiquité Tardive: Quelques Remarques*. LRCW-2, 611-625.

Remolà 2002

Remolà, J. A. (2002). "Àmfores i àrees d'influència en la Catalunya meridional d'època tardo-antiga: el cas de Tàrraco", J. Diloli, & J. Rovira (Eds.), *Contactes i relacions comercials entre la Catalunya meridional i els pobles mediterranis durant l'Antiguitat*, 'Citerior' 3, Tarragona, 231-249.

Reynolds 2010

Reynolds, P. (2010). *Hispania and the Roman Mediterranean AD 100-700: Ceramics and Trade*. London: Duckworth.

Riley 1979

Riley, J. A. (1979). "Coarse Pottery from Berenice", J. A. Lloyd (Eds.), *Excavations at Sidi Khrebish, Benghazi (Berenice), II, Supp. to Libya Antiqua V, Tripoli*, 91-467.

Rizzo 2003

Rizzo, G. (2003). *Instrumenta Urbis I: Ceramiche Fini da Mensa, Lucerne ed Anfore a Roma nei Primi Due Secoli dell'Impero*. Roma: Ecole française de Rome.

Rizzo 2014

Rizzo, G. (2014). “Le Terme del Nuotatore le Anfore, Ostia e i Commerci Mediterranei”, C. Panella & G. Rizzo (Eds.), OSTIA VI, Le Terme del Nuotatore, Studi Miscellanei 38, Roma, 64-442.

Robinson 1959

Robinson, H. (1959). Pottery of the Roman Period, Chronology, The Athenian Agora V. Princeton: ASCSA.

Selçuk 1998

Selçuk, T. (1998). 1992-1995 Yılları Arasında Phokaia’da Kazılarında Bulunmuş Olan Amphoralar. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sualtı Arkeolojisi ABD, İzmir.

Sezgin vd. 2022

Sezgin, Y., Şenol, A. K., Cankardeş-Şenol, G. (2022). İzmir Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları. İstanbul: Ege Yayınları.

Slane 1990

Slane, K. W. (1990). Corinth XVIII Part II: The Sanctuary of Demeter and Kore, The Roman Pottery and Lamps. Princeton: ASCSA.

Slane 2003

Slane, K. W. (2003). “Corinth’s Roman Pottery: Quantification and Meaning,” C. K. Williams & N. Bookidis (Eds.), Corinth XX: The Centenary 1896-1996, Princeton: ASCSA, 321-335.

Slane - Sanders 2005

Slane, K. W., & Sanders, G. D. R. (2005). Corinth: Late Horizons. Hesperia, 7, 243-297.

Steckner 1989

Steckner, C. (1989). “Les amphores LR 1 et LR 2 en relation avec le pressoir du complexe ecclésiastique des thermes de Samos”, V. Déroche & J. M. Spieser (Eds.), Recherches sur la Céramique Byzantine, Bulletin de Correspondance Hellénique, Suppl. 18, Athens, 57-71.

Şenol 2000

Şenol, A. K. (2000). İskenderiye Kazılarında Ele Geçen Amphoralar Işığında Kentin Roma Dönemi Şarap, Zeytinyağı, Salamura Balık ve Sos Ticareti. (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Şenol 2009

Şenol, A. K. (2009). AETAM’da (Arslan Eyce Taşucu Amphora Müzesi) Bulunan Ticari Amphoralar ve Akdeniz’de Ticaretin İzleri, A. K. Şenol (Ed.), Mersin.

Şenol 2018

Şenol, A. K. (2018). Commercial Amphorae in the Graeco-Roman Museum of Alexandria. Alexandria: CEAlex.

Tomber 2005

Tomber, R. (2005). "Trade Relations in the Eastern Mediterranean and Beyond, the Egyptian - Indian Connection", M. Berg Briese & L. E Vaag (Eds.), Trade Relations in the Eastern Mediterranean from The late Hellenistic Period to Late Antiquity, The Ceramic Evidence, Halicarnassian Studies 3, Odense, 221-233.

Tomber 2012

Tomber, R. (2012). From the Roman Red Sea to beyond the Empire: Egyptian ports and their trading partners. British Museum Studies in Ancient Egypt and Sudan, 18, 201-215.

Uğuz 2015

Uğuz, G. (2015). Phokaia'nın Kuzeyinde Geç Roma Dönemi Bir Terra Sigillata Atölyesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Williams - Zervos 1983

Williams, C. K., & Zervos, O. H. (1983). Corinth 1982: east of the Theater. Hesperia, 52, 1-47.

Zevi 1966

Zevi, F. (1966). Appunti sulle Anfore Romane, La Tavola Tipologia del Dressel. Archaeologia Classica, 18, 207-247.

FİGÜRLER

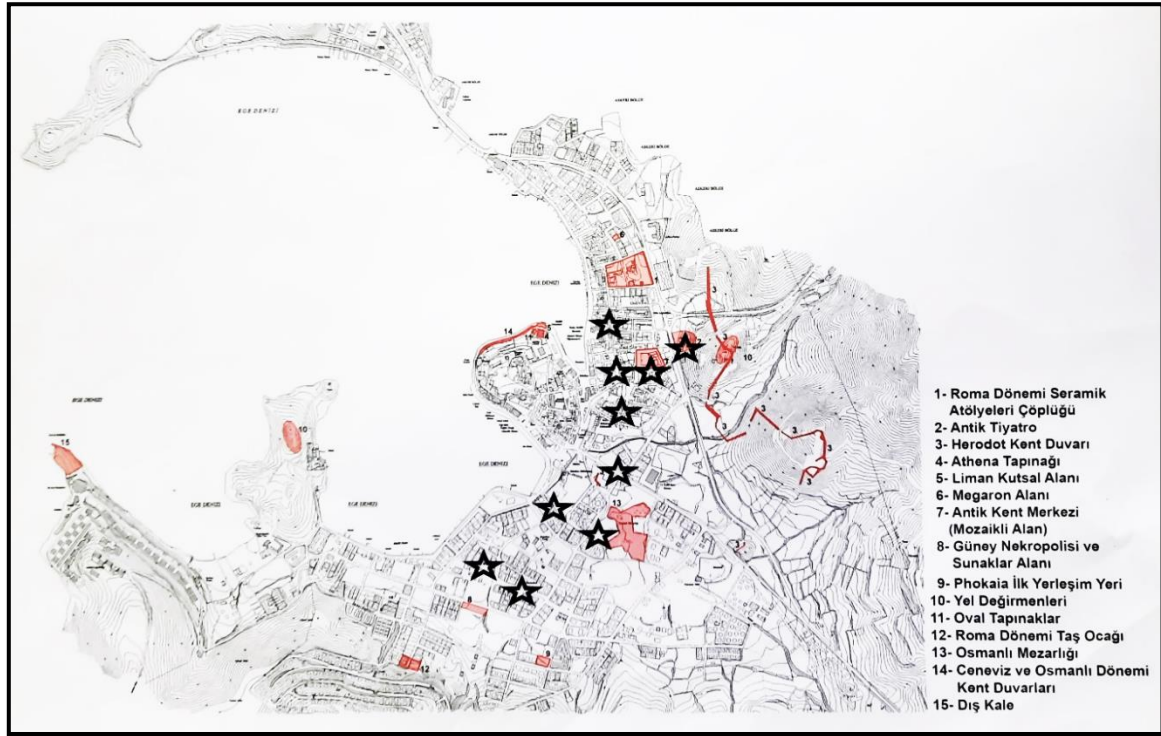

Fig. 1: Son dönem kazıları sırasında çalışılan alanlar ve Roma Dönemi amphorası saptanan sektörler (Özyiğit 2017b, Çiz. 3)

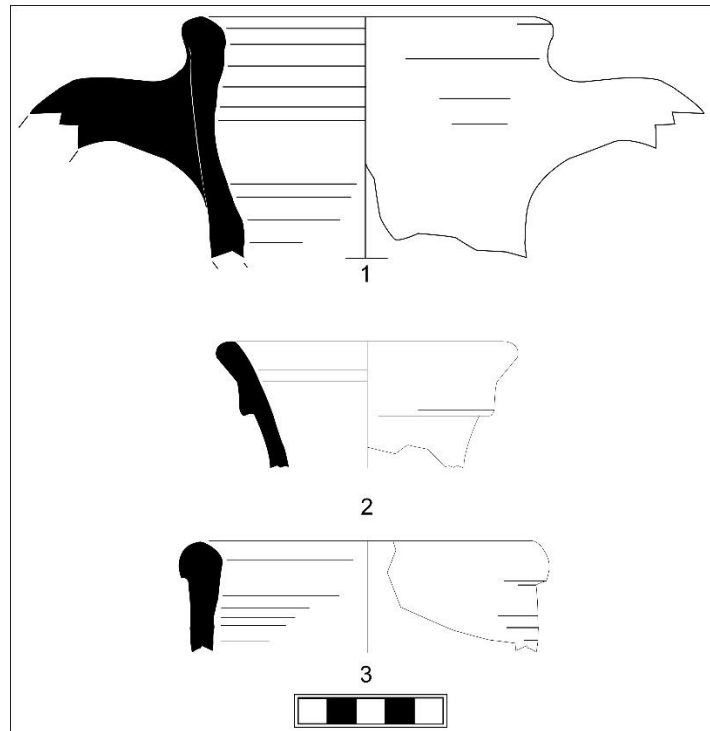

Fig. 2: No. 1-3

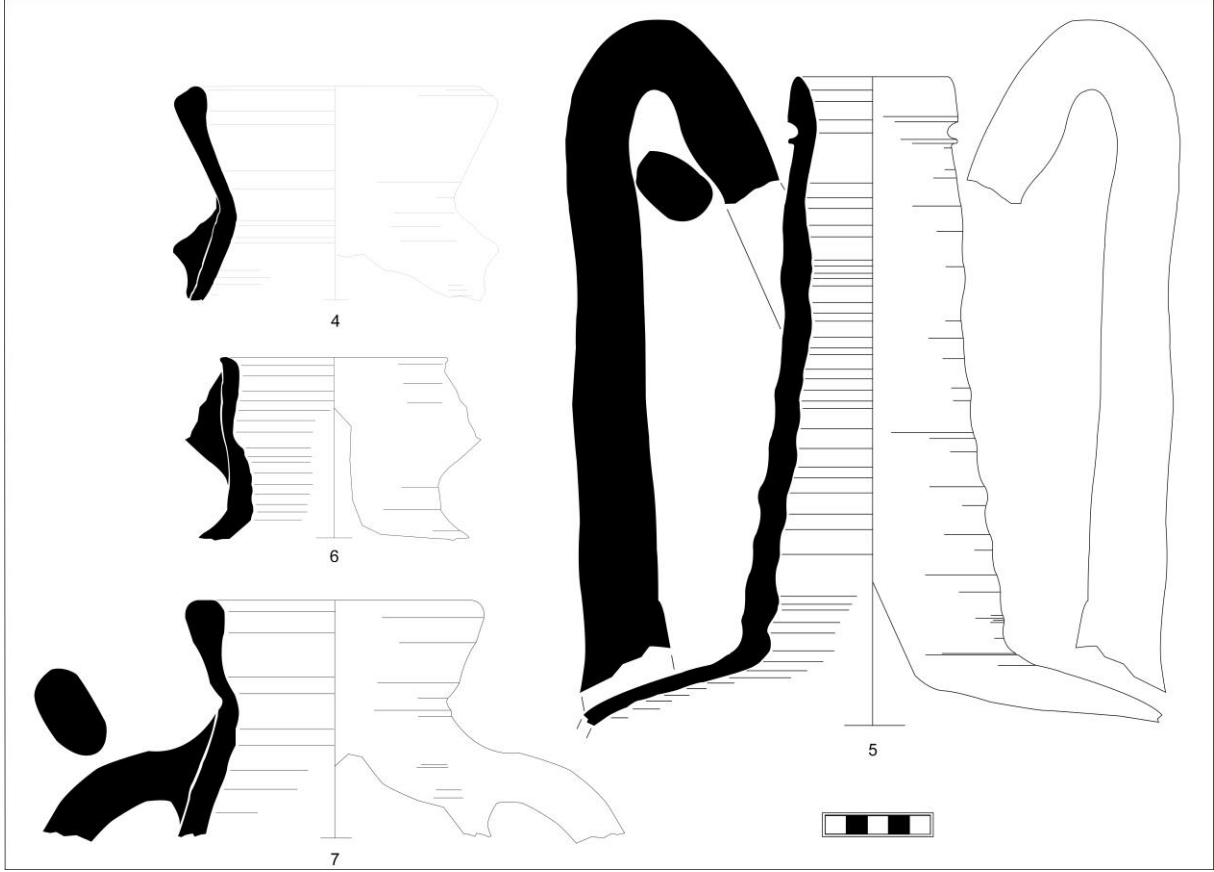

Fig. 3: No. 4-7

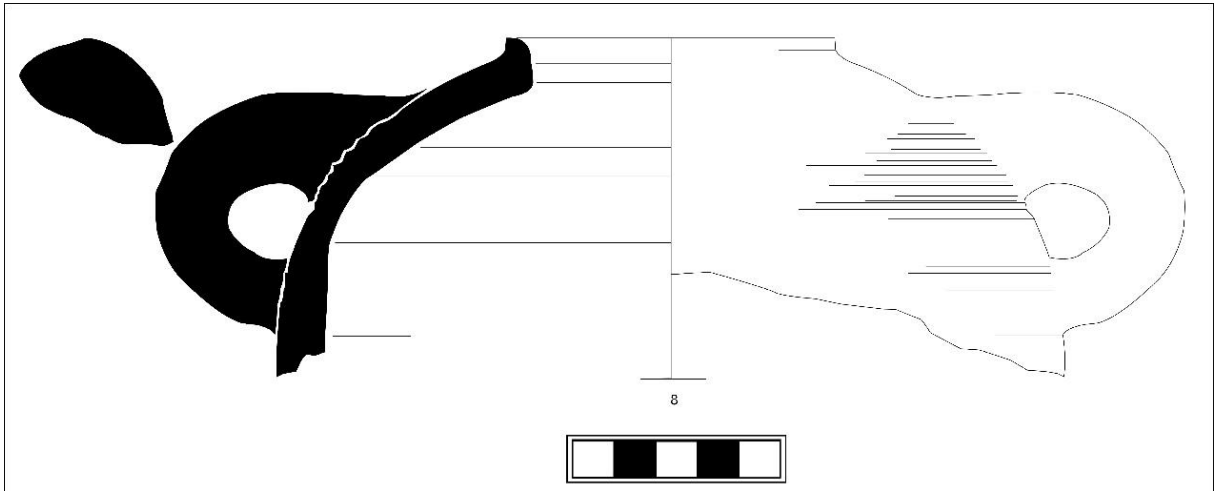

Fig. 4: No. 8

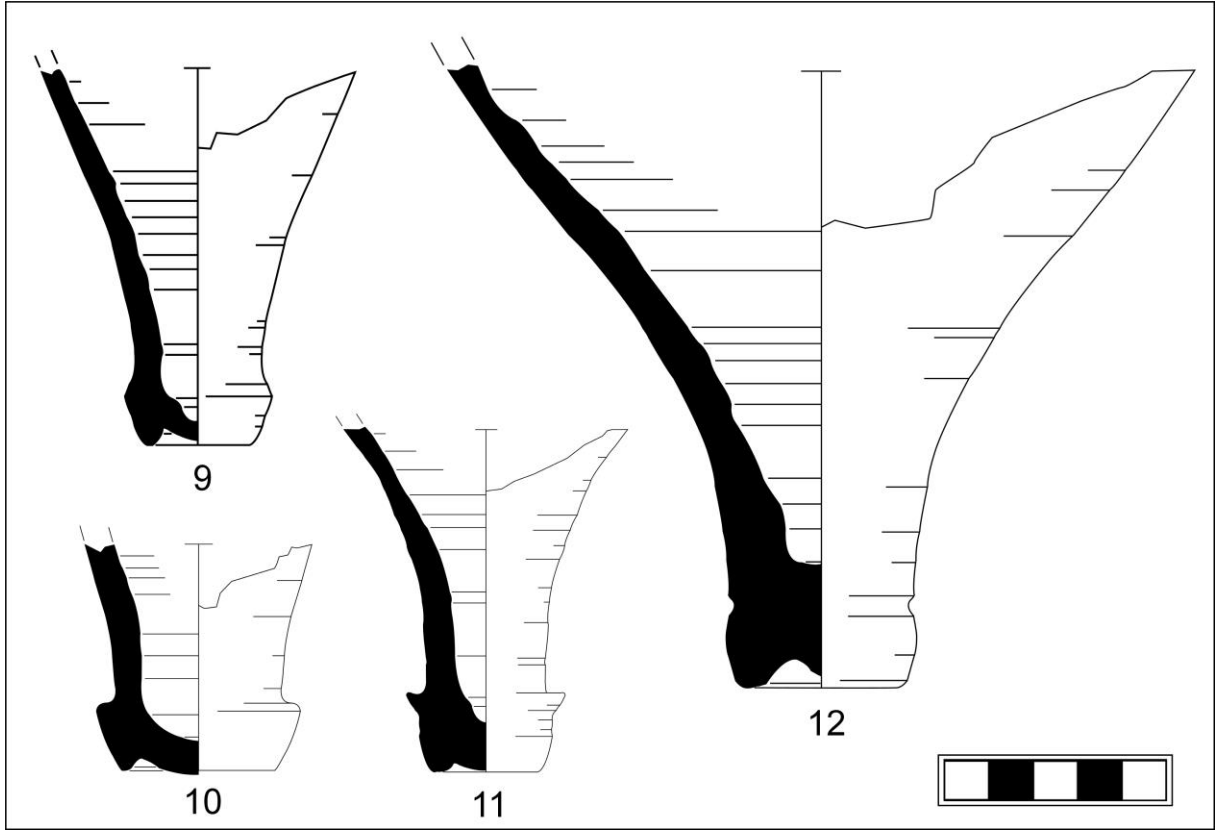

Fig. 5: No. 9-12

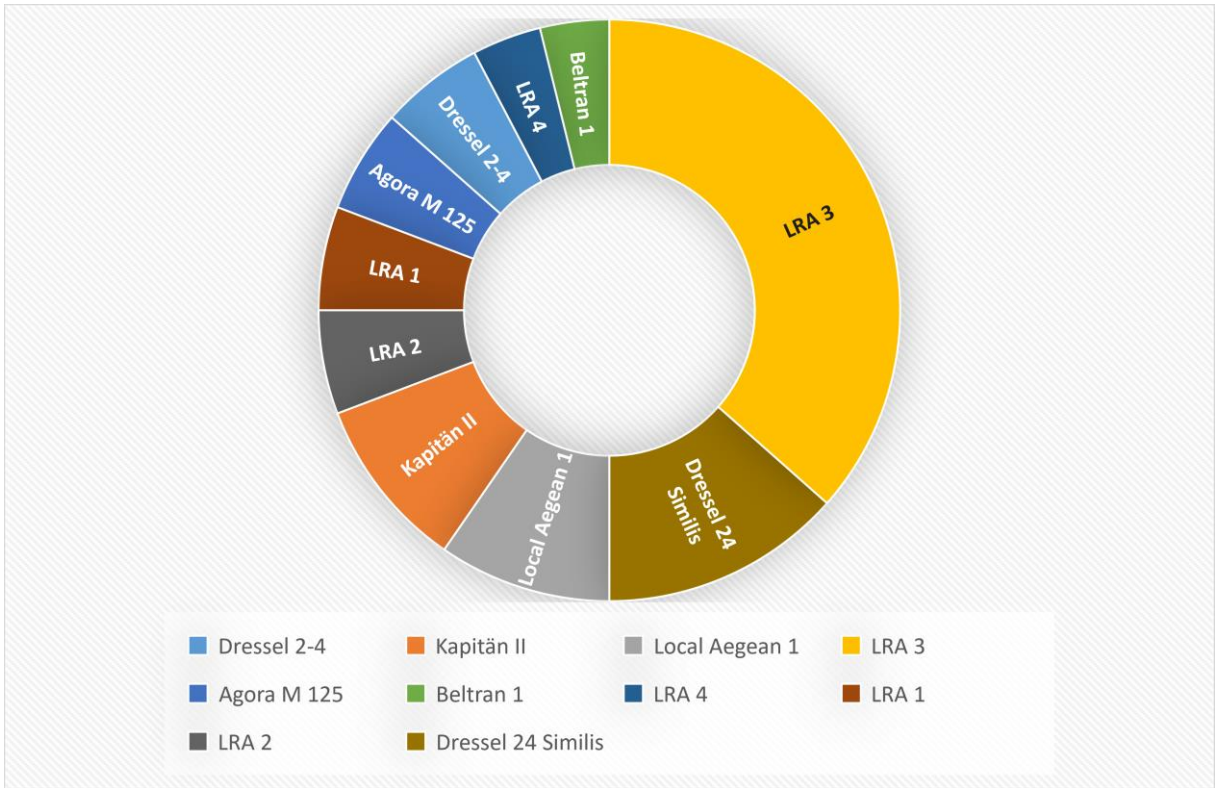

Fig. 6: Mevcut veriler doğrultusunda Phokaia buluntusu Roma Dönemi amphoralarının tiplere göre oransal dağılımı